

Acil Durumlarda Eğitim: 6 Şubat Depremleri Riskler ve Öneriler

Acil Durumlarda Eğitim: 6 Şubat Depremleri Riskler ve Öneriler

EBSAM STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

ODAK ANALİZ DİZİSİ: 6 / Ekim 2023

Sahibi	:	Eğitim-Bir-Sen Adına Ali YALÇIN Genel Başkan
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	:	Muammer KARAMAN Genel Başkan Yardımcısı
Yayın Kurulu	:	Talat YAVUZ Mesut ÖNER Abdülaziz AYDIN Muammer KARAMAN Ramazan ÇAKIRCI Ali DENİZ
Proje Yöneticisi	:	Ali DENİZ Genel Başkan Yardımcısı
Yazar	:	Sümeyye Ayyüce ŞAHİN DEMİR
Grafik Tasarım	:	Ertan Güldibi
Adres	:	Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Altındağ-Ankara/TÜRKİYE
Tel	:	(0312) 231 23 06
Faks	:	(0312) 230 65 28
Web Sitesi	:	www.ebs.org.tr
E-posta	:	ebs@ebs.org.tr
Atıf için:	:	Şahin-Demir, S.A. (2023, Ekim). <i>Acil durumlarda eğitim: 6 Şubat depremleri riskler ve öneriler</i> (Odak Analiz No. 6). Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Eğitim-Bir-Sen'in ücretsiz yayınıdır. Para ile satılamaz.

İÇİNDEKİLER

ODAKTAKİLER	9
ÖNERİLER	11
GİRİŞ	15
AFET SÜRECİNDE EĞİTİM POLİTİKALARI VE ACİL DURUMLARDA EĞİTİM	17
ULUSLARARASI İŞBİRLİKLERİ VE AFET DÖNEMİNDE EĞİTİM	22
AFET SÜRECİNDE EĞİTİM ALANINDA RİSKLER	23
Sosyopsikolojik Etkenler	24
Yoksulluk ve Okul Terki Riski	25
Kız Çocuklarının Eğitimi	25
Akademik Performans	26
Eğitim Öğretim Ortamlarının Uygun Hale Gelmesi	26
6 ŞUBAT DEPREMLERİ VE EĞİTİM	26
DEPREM BÖLGESİNDE EĞİTİM FAALİYETLERİ	27
DEPREM BÖLGESİNDE MEVCUT DURUM	30
SONUÇ VE ÖNERİLER	34
KAYNAKÇA	39

Tablo Listesi

- Tablo1.** Depremde afet bölgesi ilan edilen on bir ilde temel eğitim ve 31 ortaöğretimde okul/kurum, öğrenci ve öğretmen sayıları (2022/23)
- Tablo 2.** Deprem bölgesinde bulunan on ildeki yükseköğretim kurumlarında 33 cinsiyete göre ve öğretim elemanı sayıları (2022/23)

Kısaltmalar Listesi

APC	Asya Pasifik Koalisyonu <i>Asia Pacific Coalition</i>
ASEAN	Güneydoğu Asya Uluslar Birliği Association of Southeast Asian Nations
APCSS	Asya Pasifik Okul Güvenliği Koalisyonu
DRR	Afet Riskinin Azaltılması <i>Disaster Risk Reduction</i>
SAARC	Asya Bölgesel İşbirliği Derneği
SEAMEO	Güneydoğu Asya Eğitim Bakanları Örgütü Southeast Asian Ministers of Education Organization
INEE	Acil Durumlarda Eğitim için Kurumlar Arası Ağ <i>Inter-Agency Network for Education in Emergencies</i>
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
UNICEF	Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu <i>United Nations International Children's Emergency Found</i>
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği United Nations High Commissioner for Refugees
UNDRR	Birleşmiş Milletler Afet Riskinin Azaltılması Ofisi <i>UN Office For Disaster Risk Reduction</i>
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

ODAKTAKİLER

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye etki alanının çok büyük olduğu Kahramanmaraş merkezli 11 ili etkileyen iki adet deprem yaşamıştır. Deprem sonucunda okullar öncelikli olarak bir hafta Türkiye genelinde, sonrasında ise afet bölgesi ilan edilen 11 ilde kapanmıştır. Okulların kapanmasının ardından öğrencilere yönelik çeşitli psikosyal destek mekanizmaları Bakanlık tarafından kurulsun da eğitim öğretim faaliyetlerine bazı illerde 1 Mart itibarıyla dönülmüş, bazı illerde kapanmalar dönem boyunca devam etmiştir. Uluslararası kuruluşlar deprem, sel, kasırga, savaş, tsunami gibi afetlerden sonra temel ihtiyaçların sağlanmasının ardından eğitim öğretim faaliyetlerine hızlı bir biçimde dönülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu anlamda eğitim öğretimin sekteye uğramasının ya da uzun süreli kapanmaların olmasının çeşitli riskleri bulunmaktadır. Öğrenciler için yoksulluk, okul terki riski, travmaların uzun süreli devamı, akademik başarıda azalma gibi riskleri bulunmaktadır. Hem bu risklerin azaltılması hem de öğrencilerin sosyal alanlara dâhil olarak gündelik rutinlerine dönmesi, öğrenme kayıplarının oluşmaması için eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmeleri gerekmektedir. Dahası büyük ölçekte ülkelerin ekonomik kalkınmaları için de eğitim öğretime devam şarttır. Buna ilaveten uluslararası literatür “acil durumlarda eğitim” kavramını tartışmakta ve afet durumlarında eğitime geçiş koşullarını tartışmaktadır. Acil durumlarda eğitim kavramını esas alarak eğitim öğretime devam edilmesi için gerekli koşullara bakıldığında; öğrencilere güvenli alan oluşturulması, afet sonrası yakın ve ücret karşılığı olmadan ayrıca afet durumuna özel müfredatın olması ve afet farkındalığı oluşturulmuş öğretmen ve eğitim personellerinin olduğu eğitim ortamlarının oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir.

ÖNERİLER

Acil durumlarda temel ihtiyaçların karşılanmasının ardından eğitim öğretim faaliyetlerine geri dönülmelidir.

Türkiye bir afet ülkesidir ve afet riskinin her zaman bulunduğu bir ülkedir. Çalışmalar deprem, kasırga, sel ve savaş gibi durumlarda eğitim öğretim faaliyetleri sekteye uğramadan şartların oluşturulduğu en hızlı zamanda devam etmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca okulların açılmasının hem sosyalleşme boyutuyla hem de akademik başarı açısından öğrenciler için önemli olduğunu göstermektedir (UNESCO, 2003; UNDRR, 2020, Moriarty, 2018).

Doğal afetlerin yıkıcı etkilerinin bulunması nedeniyle öğrenci, öğretmen ve veli boyutuyla psikososyal destek mekanizmaları kurulmalıdır.

Eğitim faaliyetlerinin açılmasının ardından deprem nedeniyle çeşitli olumsuz süreçlerden geçen öğrenci, öğretmen ve veliler için psikososyal destek mekanizmaları kurularak hem eğitim öğretim faaliyetlerinin etkisini artırmak hem de ruhsal ve fiziksel sağlık için önlemler alınmalıdır. Depremden etkilenen ve afet bölgesi ilan edilen on bir ilde eğitim sendikaları, Milli Eğitim Bakanlığı paydaşları, yerel yönetimler ve ilgili sivil toplum kuruluşları aracılığıyla işbirliği oluşturularak depremin yıkıcı etkilerinin azaltılması hedeflenmelidir.

Müfredat afet eğitimi ve afete yönelik farkındalık oluşturulması için uygun hale getirilmelidir.

Afet sürecine hazırlık ve afet bilincinin ve farkındalığının oluşturulması için müfredat afet eğitimi ile ilgili güncellenmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı deprem sonrası öğrenci-

lerin yaşadıkları travma, kaygı korku gibi süreçlerini yönetmek ve iyileştirmek, eğitim alanında uzman, sendika, sevil toplum kuruluşları, akademisyen ve araştırmacılarla bir araya gelerek çeşitli çalıştaylar yapmalı ve öğrencilerin hem psikososyal süreçlerine destek olmalı hem de afet bilincini oluşturacak müfredat çalışmaları yapmalıdır.

Deprem sonrası eğitim öğretim faaliyetlerinden uzak kalan öğrencilerin öğrenme kayıpları telafi edilmelidir.

Afet sonrası eğitim faaliyetlerinden uzak kalmak ya da kalitesiz şartlarda eğitim süreçlerine devam etmek öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir (Moriarty, 2018). Öğrencilerin eğitimden uzak kalması sonrasında oluşabilecek öğrenme kayıpları için öğrencilere destek eğitim programları tasarlanmalıdır. Bu noktada okullar açıldığında öğrencilere yönelik hazırlanmış olan bilgi ve beceri ölçüğü oluşturulmalıdır. Bakanlık tarafından hazırlanan bu ölçeklerde öğrencilerin bilgi düzeyleri ölçülmelidir. Yapılan ölçme ve değerlendirme sonucunda öğrencilerin akademik eksiklik ve ihtiyaçları tespit edilerek eksiklikleri telafi edecek mekanizmalar oluşturulmalı ve öğretmenlere sunulmalıdır. Buna ilaveten depremin etkilerinin ciddi boyutta olması ve öğrencilerin bir süre eğitimden uzak kalmaları nedeniyle deprem bölgesinde olan öğrenciler için Liselere Geçiş Sınavı ve Yükseköğretim Kurumları Sınavı sürecinde yapılan öncelikler ve ayrıca bir kontenjan tanımlanması politikaları devam ettirilmelidir.

Yükseköğretim kurumları arasında işbirliği artırılmalıdır.

Dünyada çeşitli ülkeler içerisinde üniversiteler arasında acil durumlarda eğitim faaliyetleri üzerinden işbirlikleri kurulduğu görülmektedir. Bu noktada Türkiye'nin önemli bir yükseköğretim kapasitesi bulunmaktadır. Türkiye içerisinde araştırma üniversiteleri arasında depreme dayanıklı bina tasarımı, afetle mücadele için farkındalık eğitimleri, psikososyal mekanizmaların kurulması gibi konularda yükseköğretim kurumları işbirliği yapmalıdır. Olası bir afet durumunda hazır bulunulması ve süreç yönetiminin yapılması için üniversitelerde destek merkezleri kurulmalı ve üniversitelerin kendi aralarında işbirliği yapması gerekmektedir.

Eğitimin kalitesinin artması ve afete hazırlıklı nesiller yetiştirilmesi için öğretmenlere gerekli destekler sağlanmalıdır.

Afet sürecine hazırlık, maruz kalma ve sonrasındaki süreçler için Bakanlık paydaşlarla bir araya gelerek çeşitli afetlerle mücadele rehberleri hazırlanmalıdır. Bu rehberlerin yaygınlaştırılması yapılarak bütün öğretmenlere ulaştırılmalıdır. Dahası özellikle

afet bölgelerinde öğretmenlere hazırlanmış olan hizmet içi eğitimlerde afetlere hazırlık, afet bilinci, afet sonrası psikososyal süreçlerle başa çıkma gibi çeşitli temalarda eğitimleri artırmalıdır.

Bakanlık acil durumlarda eğitimin sürdürülebilmesi için paydaşlarla bir mekanizma oluşturmalıdır.

Eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, sendikalar, akademisyenler, öğretmenler ve eğitim personelleri ile kurumsal bir Eğitim Komisyonu, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurulmalıdır. Böylece olası bir afet durumunda koordinasyon, yürütme süreci ve eğitim faaliyetleri açısından hazır bulunuşluk durumu sayesinde eğitim öğretim faaliyetlerine hızlıca dönülmelidir. Ayrıca YÖK ve MEB arasında koordinasyon sağlayacak bir birim oluşturulmalıdır.

Bakanlık afet bölgesinde öğrenci takibi yapacak bir mekanizma oluşturmalı ve öğrencilerin okula devamlılığını takip etmelidir.

Afet sonrasında yoksulluk ve okul terki riski, kız çocuklarının eğitimden uzak kalması gibi riskler oluşmaktadır. Bu nedenle Bakanlık öğrencilerin eğitimden uzak kalmaması ve okul terki riskini azaltmak adına öğrencilerin devamlılığını takip etmeli ve gerektiği durumlarda veliler ile iletişim kurarak öğrencilerin süreçlerini takip edecek mekanizmalar oluşturmalıdır.

MEB ve YÖK personelinin konut sorunu başta olmak üzere karşı karşıya buldukları sosyoekonomik problemlerin giderilmesinde yardımcı olunması anlamında deprem tazminatının ödenmesi, kapsamı, miktarı ve süresi artırılarak devam edilmelidir.

Temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki eğitim öğretim ortamlarının onarımı, uygun hale getirilmesi, fiziki altyapılarının güçlendirilmesi, donanım ihtiyacının karşılanması veya bunların yeniden inşasına yönelik çalışmalar tamamlanmalıdır. Buna ilaveten MEB ve YÖK personelinin konut sorunu başta olmak üzere karşı karşıya buldukları sosyoekonomik problemlerin giderilmesinde yardımcı olunması anlamında deprem tazminatının ödenmesi, kapsamı, miktarı ve süresi artırılarak devam edilmelidir.

30 30 30
30 30 30
30 30 30

GELDİM İÇTE
★ DOSTLUK ★
TR

GE AK

28

28

GİRİŞ

Doğal afetler insani gelişme açısından pek çok alan üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Birleşmiş Milletler Afetin Azaltılması Ofisi 2000 ile 2019 yılları arasında, 1,23 milyon kişinin ölümüne neden olan, 4,2 milyar insanı etkileyen (çoğu birden fazla kez) 7.348 büyük felaket olayı kaydedildiğini ve yaklaşık 2,97 trilyon ABD doları tutarında küresel ekonomik kayıp meydana geldiğini bildirmiştir (UNDRR, 2020). Doğal afetlerde afetin büyüklüğü ve etki alanına göre gündelik hayattaki pek çok alan ve sektör olumsuz bir biçimde etkilenmektedir. Bu alanlardan birisi de eğitim öğretim ortamlarıdır. Yaşanılan doğal afetler sonucunda etkisine göre eğitim öğretim faaliyetleri kısıtlanabilmekte ya da tamamen durma noktasına gelebilmektedir. Afetler ve neden olduğu tahribatlar çocukların eğitime erişimini zorlaştırırsa da eğitim almak her insanın temel hakkıdır (INEE, 2012). Her birey eğitim öğretim alma hakkına sahiptir. Yapılan çalışmalar afet sonrasında eğitim öğretim faaliyetlerine hızlı bir biçimde geri dönülmenin gerektiğini ifade etmektedir (UNESCO, 2003; UNDRR, 2020). Çünkü eğitim öğretim faaliyetlerinin afet süreçlerinde devam ettirilmesi, pek çok açıdan olumlu sonuçları beraberinde getirmektedir. Uluslararası kuruluşlar alınan eğitimin dışında, afet döneminde eğitim süreçlerinin devam etmesi sonucunda var olan eğitim ortamı ile sağlanan sosyal ortamların bireylere normallik duygusu sağlamak ve yaşanılan olumsuz deneyimlerin iyileştirilmesinde, eğitim öğretim ortamı olması dışında sosyal bir alan da oluşturduğunu ifade etmektedir (UNESCO, 2003). Doğal afetler sonucunda yerinden edilme, ailede ya da çevrede kayıplar, maddi yoksunluk, fiziksel ya da psikolojik açıdan olumsuz süreçler yaşayan bireylere ulaşmanın ve psikososyal destek ortamlarının oluşturulmasının da en önemli yolu ve ortamı eğitim öğretim ortamlarıdır (UNESCO, 2003). Dahası eğitim öğretim ortamlarına erişimin artması hem bireylerin akademik başarılarını artırıp hem de psikososyal açıdan iyileşmelerini sağlarken aynı zamanda ülkeler için toplumsal gelişmenin ve ekonomik kalkınmanın da en önemli adımlarından birisidir (UNDRR, 2020). Bu nedenle ülkeler sel, deprem, savaş kasırga gibi afetlerle mücadele ettiklerinde, eğitim öğretim ortamlarına erişimlerin artması ve sağlanması hem bireysel hem toplumsal hem de ekonomik göstergeler nedeniyle oldukça önemli bir hale gelmektedir.

Türkiye 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli 11 ili etkileyen etkileri oldukça büyük ve yıkıcı bir deprem yaşamıştır. Bu deprem sonucunda 11 ilde pek çok faaliyet alanı gibi eğitim alanı da sekteye uğramıştır. Gerek okulların yıkılması gerek eğitimde olan öğrencilerin ve eğitim personellerinin yaşadıkları travmalar, kayıpları ve temel ihtiyaçların sağlanmaması nedeniyle eğitim öğretim bir süre deprem bölgesinde durma noktasına gelmiştir. Türkiye bir afet bölgesidir ve zaman zaman çeşitli

afetler de yaşamaktadır. 6 Şubat depremlerinin etki alanına bakıldığında Milli Eğitimde bulunan öğrenci sayısının yaklaşık %20'si, yükseköğretimde ise yaklaşık %17'si afet sürecinden etkilenmiştir. Bu oranlar ciddi bir öğrenci sayısına tekabül etmekte ve etki alanlarının çok büyük olduğunu göstermektedir. Eğitim öğretim ortamı da temel ihtiyaçlar sağlandıktan sonra hemen oluşturulması ve devam edilmesi gereken bir noktadır (UNESCO, 2003). Bu nedenle bu Odak Analiz'de acil durumlarda eğitim ve öğretim ortamlarının sağlanması ve sağlıklı bir biçimde yürütülmesi için gereken durumların neler olması gerektiği hakkında çalışmalar yapmakta ve bu yönde katkı sunması amaçlanmaktadır.

Bu çerçevede acil durumlarda eğitim politikaları ve afet durumlarında eğitimin nasıl olması gerektiği ile ilgili kullanılan *acil durumlarda eğitim kavramı* incelenmiştir. Ardından 6 Şubat depremleri ve bu süreçte Milli Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu tarafından alınan kararlar neticesinde yapılan politikaların neler olduğuna bakılmıştır. Son olarak afetten etkilenmiş on bir ilde eğitim istatistikleri incelenmiş ve Odak Analiz kapsamında sorun tespitleri ve öneriler yazılmıştır.

AFET SÜRECİNDE EĞİTİM POLİTİKALARI VE ACİL DURUMLARDA EĞİTİM

Eğitim alanı hem toplumsal süreçler hem de ekonomik kalkınma adına en önemli alanlardandır. Buna ilaveten hak bağlamında bakıldığında da uluslararası sözleşmelere göre her çocuğun eğitim alma hakkı bulunmaktadır. Çeşitli doğal afetler nedeniyle eğitim alanı bazen olumsuz süreçlerden etkilenebilmektedir. Bu hususlardan bir tanesi de afetlerdir. Deprem, kasırga, sel, kuraklık gibi doğal afetler ya da savaş gibi olağanüstü durumlar sonucunda eğitim alanı da sekteye uğrayıp gündelik hayattaki akışı bozulabilmektedir. Bu süreçlerde eğitim öğretim faaliyetlerinin devam etmesi zorlaşabilmekte bazen de durmaktadır. Doğal afetlerin ayrıca insani gelişme açısından pek çok alan üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Birleşmiş Milletler Afetin Azaltılması Ofisi (UN Office For Disaster Risk Reduction)'ne göre 2000 ile 2019 yılları arasında, 1,23 milyon kişinin ölümüne neden olan, 4,2 milyar insanı etkileyen (çoğu birden fazla kez) 7.348 büyük felaket olayı kaydedildiği ve yaklaşık 2,97 trilyon ABD doları tutarında küresel ekonomik kayıp meydana geldiği belirtilmektedir (UNDRR, 2020). Afetlerin etki alanlarının büyük olduğu ve gündelik hayatın akışının durabildiği durumlarda etkilenen alanlardan birisi de eğitim alanı olmaktadır. Doğal afetler yaşandığında ülkeler çeşitli etkiler yaşamakta ve eğitim alanına dair politikalar üretmektedir. Örneğin Çin, doğal afetlerin yaratabileceği krizleri önlemek adına personellerini ve eğitim alanında yetkili kişilerin kapasitelerini geliştirmeyi hedeflemekte ve bununla birlikte güvenli okullara ilişkin kılavuz oluşturulması için ulusal çalıştay yapılmasını ve afeti önleme, koruma, hazır olma ve müdahaleyi içeren multimedya eğitim programının geliştirilmesini kapsayan faaliyetler planlanmaktadır (UNICEF, 2011). Bu doğrultuda güvenli eğitimin ulusal müfredat ile entegrasyonunu sağlamak ve öğrencilerdeki farkındalığı arttırmak, nihai amaçlarından olduğu belirtilmektedir. Doğal Afetlere yönelik girişimde bulunan bir diğer ülke Bangladeş'tir. Bangladeş, eğitim sisteminde; ulusal acil durum hazırlığı düzeyini ve afet risk azaltma (Disaster Risk Reduction, (DRR)) programlarını güçlendirmiştir (UNICEF, 2011). Bu bağlamda yüksek riskli bölgelerde öğretim ve öğrenim materyallerini önceden konumlandırmak ve doğal afetlere dayanıklı geçiş okullarını inşa etmek gibi önlemler almaktadır. Bu süreç boyunca okuldaki güvenlik açıklarını tespit etmede; DRR stratejilerini ve acil durum planlarını geliştirmede; çocuklar, aktif bir biçimde katılım sağlamışlardır. Bu stratejilerin 83.000'den çocuğa fayda sağlandığı bildirilmiştir (UNICEF, 2011). Afet alanında en etkili girişimlerin olduğu ülkelerden biri Japonya'dır. Japonya konumu gereği doğal afetlere açık bir ülkedir. Dünyada ki 6 büyüklüğündeki depremlerin %20'sinin Japonya'da olduğu bildirilmektedir (OECD, 2023). Bu sebeple doğal

afetlere karşı ayrıntılı bir biçimde yapılandırılmış ulusal ve uluslararası kapsamlı eylem planlarının olduğu bildirilmiştir. Japonya'nın afet eğitimini ulusal müfredatın bir parçası haline getirdiği; güvenlik ve dayanıklılık kültürü oluşturulması amacıyla bilgi inovasyonunun oluşturulması ve bu doğrultuda afetlere yönelik farkındalık eğitimlerinin kullanılması hedeflendiği belirtilmektedir (Sakurai ve ark., 2020). Dünyada çeşitli yaşanmış diğer afet örneklerine bakıldığında Örneğin Pakistan'da 2005 yılında deprem, yaklaşık 6.000 eğitim kurumuna zarar vermiştir. 2010 yılında ise şiddetli muson yağmurları sele yol açarak yaklaşık 10.000 okula zarar vermiştir (Khan ve Ali, 2013). Güney Asya'da ise bölgede son zamanlarda yaşanan sel felaketinin neden olduğu tahribat ile 2017 yılında 18.000 okulun kapandığı bildirilmiştir (Theirworld, 2017). Haiti'de 2010 yılında meydana gelen deprem 4.000'den fazla okulun yıkılmasına sebep olmuş ve başkentte okulların üç ay sonra kademe kademe açılmaya başladığı; benzer şekilde 2005'te meydana gelen Katrina Kasırgası'ndan sonra New Orleans'ta ki ilk ilkokul fırtınadan üç ay sonra yeniden açıldığı belirtilmiştir (Greubel ve ark., 2012). Bu gibi süreçlerde afetten etkilenen okullar, yıkım ya da afetin boyutunun büyük olması nedeniyle kapatılmakta olup; bazen de var olan tahribatın sonucunda temel barınma ihtiyacının giderilmesi için de bir alan olabilmektedir. Güvenli alan oluşturma, barınma ihtiyacının karşılanması, yemek faaliyetlerinin yürütülmesi gibi hususlarda okul binaları kullanılabilir. Bu nedenle afet sonrasında okullar temel bir barınma alanı olarak kullanıldığı için de bazen eğitim sürecine ara verilebilmektedir. Örneğin Türkiye'de 6 Şubat depreminde Bingöl, Antalya gibi 12

adet şehirde afet etkisi görülmediği için civar illerin barınma ihtiyacını karşılamak için okullar tatil edilmiştir ve kampüs ya da yurtlar bu süreçte afetlerden etkilenen insanlar için barınma merkezleri olarak kullanılmıştır. Bu süreçlere afetten etkilenmeyen okullar bu nedenle temel ihtiyaçların karşılanması amacıyla kullanıldığı için de eğitim faaliyetlerine ara verilebilmektedir (Moriarty, 2018). Dahası afet süreçlerinde eğitime erişimin engellenmesinin tek sebebi yıkım, altyapı problemleri ya da barınma alanı olarak okulların kullanılması değildir. Öğrencilerin okul günlerini kaçırmaması, eğitim döngülerinin bozulması ve afetten etkilenen okul personellerinin ve özellikle öğretmenlerin devamsızlığı da eğitim faaliyetlerinin devam etmesini zorlaştıran nedenlerdendir (Ireland, 2016). Örneğin 2015 Nepal depreminde, afetten dolayı evlerini kaybeden öğretmenlerin birçoğunun, barınma sıkıntısı nedeniyle okullar yeniden açıldığında okula geri dönmedikleri bildirilmiştir (Ireland, 2016). Acil durumlarda bu nedenle eğitimin ikinci plana atılıp temel ihtiyaçlara odaklanması sonucunda bazı tartışmalar eğitim alanının da birincil olarak görülmesi gerektiği konusunu gündeme getirmektedir. Bu konuda dünyada atılan en önemli somut adımın Inter-Agency Network for Education in Emergencies (Acil Durumlarda Eğitim için Kurumlar Arası Ağ) (INEE) olduğu görülmektedir. INEE 2000 yılında Dakar'da düzenlenen Dünya Eğitim Forumu (World Education Forum)'nda düzenlenen Acil Durumlarda Eğitim Stratejisi oturumunda oluşturulmuştur. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), United Nations International Children's Emergency Found (UNICEF), United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), World Bank vb. birçok uluslararası kuruluş ile işbirliği içerisinde acil durumlarda eğitim kavramı üzerine çalışmalar ve stratejiler oluşturulmaktadır. Acil durumlarda eğitim kavramı eğitimin herkes için bir insanlık hakkı olduğunu ifade ederek, tüm yaş gruplarında ve bütün eğitim kademelerinde kapsayıcı bir eğitim ile birlikte kesintiye uğrayan eğitim hayatlarının normale dönülmesi için kullanılan bir kavramdır (INEE, 2012). Böylece güvenli öğrenme ortamları oluşturularak öğrencilerin insan onuruna yakışır bir biçimde eğitim almaları sağlanabilir. İstikrarlı ve güvenli eğitim ortamları acil durumlarda eğitim kavramında kişilerin yaşamlarına devam edebilmesi için önem teşkil etmektedir. "Acil Durumlarda Eğitim" kapsamında INEE (2012) çeşitli yol haritaları belirleyerek savaş, sel, deprem, kasırga gibi durumlar, eğitimin olması gerektiği yol haritasına dair önerilerde bulunmaktadır. INEE, asgari standartlarını oluştururken beş ana başlık etrafında belirtmiştir;

- Temel Standartlar: Toplum katılımını ve şartlarını genişleterek bütüne uygulanmasını sağlayarak verilen eğitimin yaşanılan olumsuz koşullar nedeniyle gündelik hayatında kullanılacak ve kolaylaştırılacak bilgiler olması gerekmektedir.

- Erişim ve Öğrenme Ortamı: Güvenli bir biçimde eğitim alanı sağlanması gerekmekte ve oluşturulan eğitim ortamının yakın ve ücretsiz olması gerekmektedir.
- Öğretim ve Öğrenim: Afet durumuna özel müfredatın oluşturulması gerekmekte ve öğrenci merkezli kapsamlı ve kapsayıcı bir eğitim oluşturulmalıdır.
- Öğretmenler ve Diğer Eğitim Personeli: Normalinin dışında bir afete maruz kalmış çocukların ve ortamın farkında olan personel gerekmektedir.
- Eğitim Politikası: Eğitim insan haklarına ve onuruna uygun bir biçimde olmalı ve ücretsiz olmalıdır (INEE, 2012).

Kısaca INEE (2012) Asgari Standartlarına göre mevcut durumun ayrıntılı bir biçimde analiz edilmesi ve problemlerin ortaya konulması önemlidir. Bu doğrultuda planlama yapılır ve koordinasyon mekanizmaları ve eğitim hakkının önündeki engellere yönelik stratejiler oluşturulur. Sonrasında toplumsal kaynaklar belirlenip çocukların öğrenim ihtiyaçlarına göre kullanılır. Bu noktada eğitim alanında ortaya konan müdahaleler düzenli olarak izlenir ve afete maruz kalmış nüfusun eğitim yönündeki ihtiyaçları takip edilir. Sistemli ve tarafsız değerlendirme, eğitime karşı yapılandırma sürecini iyileştirip oluşturulan standartlara güvenilirliği sağlar. Bireylerin kaliteli ve gereksinimlerine hitap eden eğitim fırsatlarına erişim hakkı gözetilmektedir. Temel standartların belirlenmesinin ve uygulanmasının yanında eğitime erişim ve öğrenim ortamının güvenilir olması hem personel hem de öğrenciler açısından psikososyal iyiliklerini korumayı ve desteklemeyi sağladığından önemlidir. İçinde bulunulan koşullara ve toplumun değerlerine, sosyal ve dil bağlamına uygun müfredat kullanılması; öğrenim ve öğretim sürecinde öğrenciyi merkeze almak ve sürecin parçası olmasının sağlanması; öğrenim çıktılarını analiz etmek üzere uygun yöntemlerin seçilmesi ve son olarak öğretmenler ve eğitim personellerinin yapılandırılmış hizmet içi eğitimler alması asgari standartların önemli bir parçasıdır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer konu ise yeterli sayıda gerekli özelliklere sahip öğretmen ve eğitim personelinin şeffaf bir süreçle işe alınmasıdır. Ayrıca eğitim personeli için destek ve rehberlik uygulamaları da sürece dâhil edilmelidir. Son olarak, eğitim alanında yetkililerin toplumdaki bireylerin herhangi bir ücrete tabi tutmadan eğitime ulaşmasını sağlayarak eğitim faaliyetlerinin devamına ve rutin haline dönmesine öncelik vermesi gerekir. Bu doğrultuda, eğitim alanında ki uluslararası ve ulusal politikalar, kanunlar, standartlar ve planlar afetten etkilenmiş nüfusun eğitim ihtiyaçlarını dikkate alması gerekir. Özetle INEE afetten etkilenmiş ülkelere tekrar kalkınmaları için yukarıda kısaca belirtildiği şekilde bir çerçeve sağlar. Benzer bir biçimde UNESCO (2003) tarafından yayınlanan

Education in Situations of Emergency, Crisis and Reconstruction isimli raporda da sağlık, barınma ve sağlık ihtiyaçları tamamlandıktan sonra doğrudan eğitim faaliyetlerine dönülmesi gerektiği ve çocuklar için olumsuz durumlar daha fazla oluşmadan devamlı eğitim politikalarının oluşturulması gerektiği ifade edilmektedir. UNESCO (2003) kriz ve yeniden yapılanma sürecinde yürütülmesi gereken adımların şunlar olduğunu ifade etmektedir:

- “Uluslararası yardımın koordinasyonu da dâhil olmak üzere eğitim planlaması, yönetimi ve idaresi,
- Başta müfredat, ders kitapları ve sınavlar olmak üzere örgün eğitim sisteminin güçlendirilmesi ve yeniden yönlendirilmesi,
- Hizmet içi ve hizmet öncesi öğretmen eğitimi,
- Başta risk altındaki gruplar olmak üzere okul dışı çocuklar, gençler ve yetişkinlere yönelik yaygın eğitim ve faaliyetler yürütülmesi,
- Son olarak bazı durumlarda, ilgili ortaklarla işbirliği içinde fiziksel altyapı ve eğitim ekipmanı sağlanması” şeklinde bir çerçeve sunmaktadır.

Afet dönemlerinde eğitimin sağlıklı bir biçimde uygulanabilmesi için afet sonrası potansiyel riskleri de azaltmak adına önceden ayrıntılı planlar yapmak gerekmektedir. Yaşanabilecek afet riskleri için hazırlık aşaması önem teşkil etmektedir. Bu noktada hazırlık aşamasında önemli bir diğer husus eğitim personelleridir. Çünkü eğitim personelleri de süreci doğrudan yaşamakta ve aynı zaman eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde öğrenci ve veli denkleminde devam etmektedir. Afet öncesi eğitim personelinin bu sürece hazırlıklı olması psikososyal süreçlerin de yönetilebilmesi adına etkilidir (Jaycox ve ark., 2007). Eğitim personelinin afet anında yetersiz kalması gibi durumlar için yedek kapasite geliştirilmesi için önlemler önemlidir. Örneğin Japonya bir deprem ülkesidir ve bu noktada afet için gerekli önlemleri alarak hazırlık aşamasına ciddi bir biçimde önem vermektedirler. Japonya'nın doğal afet sonrası süreçlere hazırlıklı olması eğitim faaliyetlerine aylarca ara vermeden tekrardan hızlı bir şekilde toparlanması, afet öncesinde hazırlık aşamasının önemini tekrar göstermektedir (UNESCO, 2003).

Afet dönemlerinde ülkeler çeşitli biçimde önlemler almakta ve uygulamaktadır. UNESCO, UNDRR, INEE gibi uluslararası kuruluşlar afet sürecine hazırlığın

önemli olduğunu ve aynı zamanda yaşanan afetlerden sonra eğitim öğretime hızlı bir biçimde dönülmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Acil durumlarda eğitimin hem gündelik hayata dönülebilmesi, hem toplumsal sürecin sağlıklı ilerlemesi hem de ülke ekonomileri için devam etmesi gerekmektedir (UNESCO, 2003).

ULUSLARARASI İŞBİRLİKLERİ VE AFET DÖNEMİNDE EĞİTİM

Afet dönemlerinde eğitim süreçlerine bakıldığında dünyada bazı ülkelerin çeşitli kuruluşlar kurarak ortak bir plan dahilinde organize oldukları görülmektedir. Örneğin, doğal afetlerin yaygın bir biçimde gerçekleştiği Asya Pasifik Bölgesine bakıldığında, afetlerle mücadele için Asia Pacific Coalition (APC), Association of Southeast Asian Nations'ın (ASEAN) kurduğu the ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response (AADMER), Pacific Disaster Center (PDC), SAARC (Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı) Acil Durum Görev Gücü (SDMC) gibi birden fazla bölgesel organizasyon olduğu görülmektedir (APC, 2023; ASEAN, 2023; AADMER, 2023; PDC, 2023; SAARC, 2023). Bu organizasyonlardan bazıları acil durumlarda eğitim ve eğitime erişime katkıda bulunmaktadır. APC Asya Pasifik Okul Güvenliği Koalisyonu'nun (APCSS, 2023) Asya Pasifik Bölgesindeki okulların, okul çalışanlarının ve öğrencilerin güvenliğini, eğitim faaliyetlerinin devamlılığının sağlanmasını eğitim sektörü yatırımlarının iyileştirilmesini hedeflemektedir (Ireland, 2016). Benzer şekilde The Southeast Asian Ministers of Education Organization (SEAMEO, 2023) (Güneydoğu Asya Eğitim Bakanları Örgütü) yani SEAMEO'nun 2015-2035 çalışma planı yedi stratejik öncelikten biri "Acil Durumlar Karşısında Dayanıklılık" olarak belirlenmiş olup; bu kapsamda acil durumlarda eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi ve eğitim personellerinin, öğrencilerin ve toplumun olası felaketlere hazırlıklı olması amaçlanmıştır (Ireland, 2016). ASEAN'ın Güvenli Okullar Girişimi (ASSI)'de aynı şekilde ASEAN birliği içerisinde ülkelerdeki okullarda acil durumlarda ortaya çıkabilecek krizler ile başa çıkmak; yani dirençli olmayı sağlamak; olası riskleri önleme ve güvenli bir ortamda eğitime erişimi sağlamak amacıyla ortak güvenli okullar çerçevesinde bölgesel bir işbirliği sağlamaktadır. Okulları afetlere karşı dayanıklı hale getirmek ASSI'nın öncelikli projelerinden biri olduğu belirtilmiştir (Resilience Library, 2023; ASEAN, 2014). Güney Asya Bölgesel İşbirliği Derneği (SAARC) 'de acil durumlarda güvenli okullara erişimi sağlamayı amaçlamaktadır. SAARC Afet Yönetim Merkezi tarafından geliştirilen Güney Asya Afet Bilgi Ağı, ülkeler arasında ortak stratejiler geliştirerek güvenli okullara erişime katkıda bulunur (Ireland, 2016; SAARC, 2023). Örneğin acil durumlarda okullar ve hastanelerin güvenilirliğini değerlendirmek ama-

cıyla hızlı görsel değerlendirilmesi için bir araç seti tasarlamıştır. Bu sayede felaket riskini azaltarak hastane ve okulları dayanıklı hale getirilmesi amaçlanmıştır (SAARC, 2012) Özetle, görüldüğü üzere afete yatkın bölgelerde bölgesel ve uluslararası organizasyonlar oluşturulmuştur. Bu organizasyonlar kriz anlarından önce hazırlıklı olmayı, acil durumlar için strateji oluşturmayı ve uluslararası kuruluşlarla bağlantı kurmayı sağlamaktadır. Kriz öncesi kaynaklar ve uluslararası organizasyonlarla kurulan ilişkiler; bürokrasinin zayıfladığı ve ekonomik yetersizliklerin olduğu acil durumlarda nitelikli insan kaynağı ve fon sağlanması açısından oldukça önemlidir. Buna ilaveten bu ülkelerde üniversiteler arasında da çeşitli işbirlikleri yapıldığı görülmektedir. Örneğin Asya Pasifik Üniversiteler Birliği (Association of Pacific Rim Universities (APRU)) Amerika, Asya ve Avusturalya'daki önde gelen üniversitelerin birliğinden oluşan bir üniversite örgütlenmesidir. Bu birlik; fikir önderlerini, araştırmacıları ve politika üreticilerini bir araya getirerek; mevcut dönemin zorluklarına uygulanabilir yaklaşımlar sunmayı amaçlamaktadır. Afet riski azaltma (DRR) gibi kritik alanlara odaklanmakta birincil faaliyetleri arasında gösterilmektedir (APRU, 2023). Benzer şekilde ASEAN Üniversiteler Ağı (ASEAN University Network (AUN)) Bölgesel kimliğin geliştirilmesi ve dayanışmanın sağlanması amacıyla ASEAN ülkelerinin yükseköğretimden sorumlu bakanları ve katılımcı üniversitelerin yöneticileri tarafından imzalanması ile ortaya çıkmıştır (AUN, 2023). Bu doğrultuda işbirliği yapan üniversite örgütlenmeleri bilgi kaynağı sağlayabilme ve çeşitli projeler üretebilme kapasiteleri olmaları açısından önem taşımaktadır (AUN, 2023). Afet öncesi ileriye dönük önlemler için bilgi inovasyonu sağlayabilmek, afet sonrası da birliği sağlayarak eğitim ve araştırma faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini destekleyen kaynaklar oluşturabilmek, özellikle doğal afetlerin olumsuz etkileriyle mücadele anlamında yapılan çalışmaların ve raporların mevcut ülke literatürüne kazandırılması, topluma uygun bir eğitim programının yapılandırılmasını sağlayabilme açısından yeterli kaynak sunma potansiyeline sahiptir. Üniversiteler arası bölgesel ya da ulusal işbirliği aynı zamanda eğitim kalitesini geliştirmeye ve bölgesel kalkınma farkını azaltmaya yardımcı olabilir. Bu anlamda nitelikli eğitim alan herkesin, ülkenin kalkınma ve yeniden refah sürecine katkı sağlaması, afetin uzun süreli etkilerini iyileştirilmesi sağlanabilir.

AFET SÜRECİNDE EĞİTİM ALANINDA RİSKLER

Afet sonrasında eğitim hayatında yaşanan kopuşlar ya da tamamen erişimden uzak kalmak eğitimde çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Öğrenciler için en büyük risk alanı eğitim faaliyetlerinden uzak kalınması ve uzak kaldıktan sonra sürenin artmasıdır. ODI (2015), Shah vd., (2016), Global Campaign in Education (2016) tarafından yapılan çalışmalarda;

- Eğitimin uzun süreli kesintiye uğraması,
- Eğitim sisteminden kalıcı olarak ayrılma,
- Düşük kaliteli öğrenme deneyim alanları,
- Uzun vadeli psikososyal kaygılar,
- Sağlık sorunlarına yatkınlık gibi noktalar afet durumunda ortaya çıkan risklerdir. Bu noktada öncelikli olarak eğitime devam edilmesi gerekmektedir. Okullara erişimin zorlaşmasının bir diğer nedeni ise eğitimin nadiren temel odak noktası olduğu ve ikincil bir öncelik olarak görüldüğü belirtilmiştir (Moriarty, 2018). Afetler ve neden olduğu tahribatlar çocukların eğitime erişimini zorlaştırırsa da eğitim almak her insanın temel hakkıdır (INEE, 2012). Hatta UNESCO (2003), eğitimi insani müdahalenin dördüncü ayağı olduğu belirtmektedir. Acil durumlarda bile çocukların ve gençlerin eğitimi üzerinde durulması ihtiyaçtan fazlası değildir (INEE, 2012). Özellikle acil durumlarda eğitim daha önemli hale gelmiştir (INEE, 2012). Eğitime erişim problemi aylarca hatta yıllarca devam etmesi çocukları eğitim haklarından mahrum bırakabiliyor dolayısıyla çocukların savunmasız ya da risk altında olmasına neden oluyor (Moriarty, 2018).

Sosyopsikolojik Etkenler

Afet dönemlerinde ortaya çıkan yıkıcı etkiler sonucunda bireyler olumsuz yönlerde etkilenebilmektedir. Sosyopsikolojik durumları afetin yaşanma durumu, boyutu ve çeşitli etkileriyle bireyleri olumsuz etkilemekte ve çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Büyük doğal afetlerden sonra çocukların Travma Sonrası Stres Bozukluğuna (TSSB) benzer semptomlar gösterdiği, korku ve travma nedeniyle öğrenmede problemler yaşanabileceği bildirilmiştir (Moriarty, 2018). Öğrenciler bu süreçlerde sosyal ortamlarından uzak kalmakta, yakınlarını kaybetme ya da sağlık anlamında maruz kaldıkları olumsuz deneyimler sonucunda stres ve travmalar yaşayabilmektedir. Okullar, öncelikle çocukların ve ergenlerin istikrarını sağlar ve tekrar normallik hissi verir diğer bir deyişle rutine dönmelerine olanak sağlar (NCSSLE, 2023; Theirworld, 2022). Araştırmalar rutine dönmeyen besleyici etkileşimler sağlaması ve güven duygusunu kazanması gibi etkilerle rahatlamalarını sağladıklarını ifade etmiştir (NCSSLE, 2023). Ayrıca eğitim aracılığıyla dahil oldukları destek mekanizmaları öğrencilerin normalleşme sürecine girmelerine de sebebiyet vermektedir. Acil durum koşullarında ki okul ve eğitim faaliyetlerinin devamı; yerinden edilmiş ve travma geçirmiş çocuklar için birincil koruma ve sosyal yardım sağlamasının (UNESCO, 2003) yanında bir çerçeve oluşturmaları için de rehber olabilir (UNICEF, 2023). Çocuklar ve

gençler eğitim sayesinde kendi psikososyal ihtiyaçlarını giderebilecek ve gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayabilecektir (UNESCO, 2003).

Yoksulluk ve Okul Terki Riski

Yaşanılan afetlerden sonra temel ihtiyaçların sağlanabilmesi için önemli bir koşul ekonomik şartlardır. Center on Conflict and Development at Texas A&M University (2016) yaptığı bir çalışmada bahsedilen bir diğer risk ekonomik şartların zorlaşması itibarıyla öğrencilerin okula devam edememesi, eğitim hayatlarının kesintiye uğraması ve çalışma hayatına dahil olarak çocuk işçiliği riskinin oluşmasıdır. Çalışma, doğal afetler ailelerin geçimini sağlamasını zorlaştırdığı için çocuklar gelir getirme aracı olarak görüldüğünü belirtilmektedir. Bu nedenle öğrenciler afet sonrası okul terki riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Öğrencilerin aile geçimini sağlayabilmeleri için eğitim hayatlarını bırakarak çalışmak zorunda kalmaları afetler sonucunda ortaya çıkan ciddi bir risktir.

Kız Çocuklarının Eğitimi

Yapılan çalışmalarda afet sonrası risk faktörlerinden birisi de kız çocuklarının eğitimidir. Doğal afetlerde yapılan çalışmalarda erkek çocuklarına göre kız çocukları daha fazla etkilenmektedir. Kız çocuklarının okulu bırakma olasılığının erkeklere göre 2,5

kat daha fazla olduğu bildirilmiş ve çocuklar bir yıldan daha fazla okula gitmediklerinde geri dönmeleri pek olası görülmemiştir (UNICEF, 2023). Daha açık bir ifade ile eğitime hızlı bir biçimde geri dönülmediği durumlarda kız çocuklarının okuldan kopuşlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Buna ilaveten bir diğer husus kız çocuklarının evlendirilmesidir. Afet sonrasında kız çocuklarının evliliklerinin arttığı ve eğitimden uzaklaştıkları da görülmektedir (Moriarty, 2018).

Akademik Performans

Afet sonrası yaşanan travmalar ve yıkımlar sonucunda öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları bir diğer durum akademik başarılarının da azalması ve etkilenmesidir (UNESCO, 2003). Eğitimin sekteye uğraması, yaşanan olumsuz deneyimler ya da ekonomik etkenler gibi huşular öğrencilerin akademik performansını da etkilemektedir. Yaşanılan travmalar ya da korkular nedeniyle öğrencilerin öğrenme süreçlerinde yaşadıkları problemler akademik başarılarını ve eğitim hayatlarını da etkilemektedir (Moriarty, 2018).

Eğitim Öğretim Ortamlarının Uygun Hale Gelmesi

Afet sonrasında ciddi risklerden birisi eğitim öğretim ortamlarının güvenli hale gelmemesidir (UNICEF, 2011). Afetlerden sonra okulların güvenli hale getirilmemesi eğitim öğretim programlarının uygun bir biçimde oluşturulmaması öğrencileri olumsuz etkilemektedir (UNICEF, 2011). Buna ilaveten diğer bir durum fiziki ortam dışında okul içerisindeki eğitim öğretim faaliyetlerinin afet durumuna uygun hale getirilememesidir. Bu noktada ülkelere bakıldığında afet bölgesi olarak nitelendirilen ülkeler müfredatlarında afet eğitimine yer vermektedir (UNICEF, 2011). Afete karşı duyarlılık ve farkındalık oluşturulmazsa öğrencilere yönelik eğitim faaliyetleri bu husus üzerinde geliştirici olamamaktadır.

6 ŞUBAT DEPREMLERİ VE EĞİTİM

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye’de on ili etkilemiş olan iki adet 7 şiddetinin üzerinde deprem gerçekleşmiştir. “Asrın Felaketi” olarak nitelendirilen depremlerden ilki 6 Şubat’ta saat 4.17’de 7,7’lik şiddette, ikincisi ise aynı gün 13.24’te 7,6’lık şiddetle gerçekleşmiştir. Kahramanmaraş merkezli olan bu deprem neticesinde o bölgede on il etkilenmiştir. Etkilenen iller; Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Kilis, Şanlıurfa, Adana, Osmaniye, Diyarbakır, Malatya ve Gaziantep’tir. Bu illere ek olarak 15 Şubat itibarıyla Elazığ da dâhil edilerek 11 il İçişleri Bakanlığı tarafından “Afet Bölgesi”

olarak ilan edilmiştir. Yaşanılan büyük iki deprem neticesinde bölgede pek çok alan durma noktasına gelmiştir. Eğitim alanı da deprem sonucunda etkilenmiştir ve uzun süre okullar kapalı kalmıştır. Bölgede yapılan arama kurtarma çalışmaları ve temel ihtiyaçları edindirme önceliği ile eğitime bölgede bir süre ara verilmiştir. Bu süreçte bölgedeki vatandaşların temel ihtiyaçları ve öncelikleri belirlenerek yol haritası çizilmiş ve uygulanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı da bu süreçte pek çok açıklamalar yaparak sürece dair bir plan oluşturup uygulamıştır. Afetler pek çok alanı etkilediği gibi eğitim alanını da önemli ölçüde etkilemektedir. Yaşanılan deprem, sel, savaş gibi afetler neticesinde eğitim alanı etkilenmekte olup, afet alanında yaşanan bölgede eğitim süreçlerine de ara verilebilmektedir. Okul binalarının etkilendiği, öğrenciler ve öğretmenleri yerinden eden afetler sonucunda eğitim süreçleri de sekteye uğramakta ve aynı zamanda eğitim alanının çıktıları uzun vadede azalabilmektedir (Uysal-Ünsal ve Koyuncu, 2023). Bu nedenle yaşanan afet sonrasında eğitim politikaların oluşturulabilmesi için oluşturulan analizler ve uygulamalar afetlerin yaratmış olduğu olumsuz durumları azaltmak için önemli hale gelmektedir.

DEPREM BÖLGESİNDE EĞİTİM FAALİYETLERİ

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin yaşanan yıkıcı deprem ardından eğitim öğretim sürecine dair ilk açıklaması 6 Şubat tarihinde olmuştur. Okullarda Şanlıurfa bir köy okulu hariç herhangi bir yıkılma olmadığı ifade edilmiştir. Ardından Kahramanmaraş, Adiyaman ve Hatay'da iki hafta, Diyarbakır, Kilis, Adana, Gaziantep, Şanlıurfa ve Osmaniye'de bir hafta eğitime ara verildiği açıklanmıştır (MEB, 2023a). Ardından

yine aynı tarihte Bakanlık tarafından yapılan açıklamada Bakanlık bünyesinde kriz masası oluşturulduğu, psikososyal destek masaları kurularak bölgeye ekiplerin gönderildiği ve kriz masası ile MEB'in öğretmenlere, öğrencilere ve vatandaşlara destek olacağı ifade edilmiştir (MEB, 2023b). Ardından bir gün sonra yapılan açıklamada eğitime ülke genelinde bir hafta afet bölgesinde ise iki hafta ara verildiği açıklanmıştır (MEB, 2023c). 1 Mart itibarıyla Şanlıurfa, Kilis ve Diyarbakır'da eğitim ve öğretime başlanmıştır (MEB, 2023d). Diğer afet bölgesindeki iller için ise üç kategori altında eğitim planlanması olduğu, birinci kategoride bulunan Kilis, Diyarbakır ve Şanlıurfa için eğitime 1 Mart tarihinde başladığı ve böylece 3 şehir için 1 milyon 236 bin 929 öğrencinin eğitim hayatına başladığı, ikinci kategoride bulunan Gaziantep, Osmaniye ve Adana'da eğitimin 13 Mart itibarıyla başladığı ve böylece 1 milyon 258 bin 719 öğrencinin eğitime başladığı ifade edilmiştir. Üçüncü ve son kategoride bulunan ve aynı zamanda depremden en çok etkilenen illerin olduğu Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya ve Hatay'da ise kademeli olarak sağlam okullarda eğitim hayatına başlanacağı ifade edilmiştir. Böyle 27 Mart itibarıyla Kahramanmaraş ili için Andırın ve Ekinözü ilçelerinde; Malatya ili için Arapgir, Arguvan, Kale, Pütürge, Doğanyol, Yazihan, Darende ve Hekimhan ilçelerinde; Adıyaman ili için Kahta, Gerger, Sincik, Samsat, ve Çelikhan ilçelerinde ve Hatay ili için Yayladağı, Altınözü, Erzin, Reyhanlı, Payas, Dörtöy ve Arsuz ilçelerinde eğitime başlanacağı ifade edilmiştir (MEB, 2023e). Bu noktada Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından sağlamlık raporu verilen binalarda öncelikli olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerine başlanacağı ifade edil-

miştir. Bu kapsamda eğitim öğretime başlanılmasının ardından deprem bölgesinde bulunan öğrenciler için sınıf geçme notu için iki dönemde aldıkları en yüksek sınav notunun esas alınacağı ifade edilmiştir (MEB, 2023f). Bu dönemde Bakanlık psiko-sosyal destek mekanizmaları kurarak öğrenci, öğretmen ve velilerin destek almalarını sağlamışlardır. Ayrıca “*Özel Eğitim İhtiyacı Olan Öğrenciler İçin Afet Sonrası Uyum Etkinlikleri Kitabı*” Milli Eğitim Bakanlığı tarafından deprem bölgesine gönderilmiş ve öğrencilerin uyum süreçlerine katkı sağlamasının amaçlandığı ifade edilmiştir (MEB, 2023g). 2023-2024 eğitim öğretim yılı için eğitim ve öğretime sağlamlık belgesi olan okullar ve dersliklerde 2 Eylül itibarıyla başlanmıştır. Bu süreçte Milli Eğitim Bakanlığı Liselere Geçiş Sistemi (LGS) sınavına girecek öğrencilerin yalnızca Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya illeri ile Gaziantep ilinin Nurdağı ve İslahiye ilçelerindeki okulların 8. sınıflarında kayıtlı olan öğrencilerin için bu tercih döneminde tüm Türkiye’deki okullarda her şubede iki kontenjan hakkı sağlanacağı söylenmiştir (MEB, 2023h).

Yükseköğretim alanında da ilk günden itibaren eğitim ve öğretim süreçlerinde çeşitli uygulamalara gidilmiştir. 6 Şubat tarihinde Yükseköğretim Kurulu (YÖK), ikinci bir duyuruya kadar Kahramanmaraş, Adana, Malatya, Adıyaman, Hatay, Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Osmaniye illerinde eğitim öğretime ara verildiğini açıklamıştır (YÖK, 2023a). Ardından depremin yıkıcı etkisinin fazla olması nedeniyle Antalya, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Karaman, Kayseri, Konya, Mardin, Mersin, Niğde, Sivas ve Tunceli illerinde de yurt ve kampüs ihtiyacı olması nedeniyle 2022-2023 bahar yılında bir sonraki açıklamaya kadar eğitim ve öğretime ara verildiği ifade edilmiştir (YÖK, 2023b). Sonrasında ise 9 Şubat tarihinde deprem bölgesinde olup başka illerde olanlar, yakınları depremden etkilenmiş olanlar ve arama, kurtarma ve yardım faaliyetlerine katılmış olanlar neticesinde 2022-2023 eğitim öğretim yılında bütün üniversiteler geçici bir süre eğitim faaliyetlerine ara vermişlerdir (YÖK, 2023c). Bu kapsamda YÖK 2022-2023 bahar yılı için depremden etkilenen öğrencilerden katkı payı ve öğrenim ücreti alınmayacağı açıklamıştır (YÖK, 2023d). Ayrıca Yükseköğretim Kurulu Yükseköğretim Kurumları Sınavında (YKS) Olağanüstü Hal kapsamındaki illerde ikamet eden adaylara, deprem bölgesindeki illerde bulunan yükseköğretim kurumlarına yerleşirken mevcut kontenjanda herhangi bir eksikliğe gidilmeden depremzedelere ayrıca ek bir %25 kontenjan sağlanacağını açıklamıştır. Böylece depremden etkilenmiş adayların bu süreçte hem genel hem de ek olarak açılan %25’lik kontenjana başvurabilecekleri belirtilmiştir (YÖK; 2023e). Pek çok üniversitenin 2 Ekim itibarıyla başlaması nedeniyle depremden en çok etkilenen 5 ilde ihtiyaç duyulması halinde uzaktan ya da hibrit modelin uygulanacağı açıklanmıştır. Bu kapsamda Hatay İskenderun Üniversitesi birinci sınıfları uzaktan diğer sınıflarda dersleri hibrit

yapacağını, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi hibrit başlayacağını ifade ederek 2 Ekim’de eğitim öğretime başlayacaklarını belirtmişlerdir. Adıyaman ve Malatya’da ise yükseköğretimde eğitim öğretim 16 Ekim’de başlayacak.

DEPREM BÖLGESİNDE MEVCUT DURUM

Milli Eğitimde okul öncesi, ilkokul ortaokul ve ortaöğretim düzeyinde 2022/23 eğitim ve öğretim yılında toplam 19 milyon 904 bin 679 öğrenci bulunmaktadır (MEB, 2023). Depremden etkilenen ve afet bölgesi ilan edilen on bir ilde bulunan öğrenci sayısı ise 3 milyon 968 bin 618’dir. Daha açık bir ifadeyle yaklaşık olarak toplam öğrenci sayısının %20’si deprem bölgesinde bulunmaktadır ve depremde eğitim faaliyetlerinden etkilenmiştir. Bu sayı önemli bir orana tekabül etmektedir. 6 Şubat depremlerinin etkisini en çok gösterdiği ve afet bölgesi olarak ilan edilen on bir ildeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarının, öğretmenlerin ve öğrencilerin sayısı Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre Milli Eğitim Bakanlığının 2022/23 eğitim öğretim yılı için yayınlamış olduğu Örgün Eğitim İstatistiklerine göre bakıldığında Adana’da toplam okul/kurum sayısı 2 bin 38, 600 bin 811 öğrenci, 32 bin 572 öğretmen bulunmaktadır. Adıyaman’da bin 206 okul/kurum, 164 bin 855 öğrenci, 10 bin 475 öğretmen bulunmaktadır. Diyarbakır’da 2 bin 828 okul/kurum, 555 bin 242 öğrenci, 28 bin 450 öğretmen; Elazığ’da 709 okul/kurum, 134 bin 707 öğrenci, 8 bin 936 öğrenci; Gaziantep’te 2 bin 234 okul/kurum, 757 bin 840 öğrenci, 34 bin 3 öğretmen; Hatay’da 2 bin 169 okul/kurum, 441 bin 434 öğrenci, 26 bin 1 öğretmen; Kahramanmaraş’ta bin 567 okul/kurum, 236 bin 252 öğrenci, 13 bin 299 öğretmen, Kilis’te 302 okul/kurum, 43 bin 974 öğrenci, 9 bin 779 öğretmen, Malatya’da bin 90 okul/kurum, 153 bin 839 öğrenci, 13 bin 86 öğretmen, Osmaniye’de 702 okul/kurum, 154 bin 731 öğrenci, 9 bin 594 öğretmen; Şanlıurfa’da 3 bin 887 okul/kurum, 724 bin 933 öğrenci, 33 bin 669 öğretmen bulunmaktadır. Tablo 1’de okul ayrıca okul türlerine okul/kurum, öğrenci ve öğretmen sayısı da verilmiştir.

Tablo1. Depremde afet bölgesi ilan edilen on bir ilde temel eğitim ve ortaöğretimde okul/kurum, öğrenci ve öğretmen sayıları (2022/23)

İl	Okul öncesi			İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim			Toplam		
	Okul /kurum	Öğrenci	Öğretmen	Okul /kurum	Öğrenci	Öğretmen	Okul /kurum	Öğrenci	Öğretmen	Okul /kurum	Öğrenci	Öğretmen	Okul /kurum	Öğrenci	Öğretmen
Adana	825	56.492	3.245	532	175.529	8.697	385	171.520	10.307	296	197.270	10.323	2.038	600.811	32.572
Adıyaman	435	16.218	938	417	42.884	2.599	238	43.135	3.635	116	62.618	3.303	1.206	164.855	10.475
Diyarbakır	1.186	54.061	2.523	899	159.365	8.122	484	159.178	9.456	259	182.638	8.349	2.828	555.242	28.450
Elazığ	267	12.451	747	196	37.337	2.128	144	37.903	2.763	102	47.016	3.298	709	134.707	8.936
Gaziantep	888	73.546	2.933	618	229.827	9.549	414	220.520	11.359	314	233.947	10.162	2.234	757.840	34.003
Hatay	867	44.062	2.489	593	121.022	7.463	466	118.120	8.366	243	158.230	7.683	2.169	441.434	26.001
Kahramanmaraş	580	26.799	1.502	461	79.008	4.989	329	81.178	3.432	197	110.695	5.883	1.567	236.252	13.299
Kilis	114	6.981	302	107	19.750	925	48	19.072	709	33	17.814	8.661	302	43.974	9.779
Malatya	399	13.370	1.064	289	36.450	2.996	242	38.442	4.226	160	65.577	4.800	1.090	153.839	13.086
Osmaniye	281	16.703	911	181	43.768	2.515	136	43.498	3.075	104	50.762	3.093	702	154.731	9.594
Şanlıurfa	1.523	78.389	2.761	1.296	261.571	10.016	774	249.684	11.797	294	135.289	9.095	3.887	724.933	33.669

Kaynak: MEB (2023i)

Yükseköğretimde 2022/23 eğitim öğretim yılında öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 6 milyon 950 bin 142'dir (YÖK, 2023). Afet bölgesi olarak ilan edilen on bir ilde bulunan öğrenci sayısı ise toplam 376 bin 653'tür. Daha açık bir ifade ile yükseköğretimdeki öğrencilerin yaklaşık %17'si deprem bölgesinde bulunmaktadır. Deprem bölgesinde bulunan on bir ildeki yükseköğretim kurumlarında cinsiyete göre öğrenci ve öğretim elemanı sayıları Tablo 2'de verilmiştir. Buna göre Adana'da Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesinde 4 bin 381 öğrenci, 404 öğretim elemanı bulunurken, Çukurova Üniversitesinde 47 bin 756 öğrenci ve 2 bin 209 öğretim elemanı bulunmaktadır. Adıyaman'da Adıyaman Üniversitesinde 16 bin 841 öğrenci, 937 öğretim elemanı bulunmaktadır. Diyarbakır'da Dicle Üniversitesinde 37 bin 133 öğrenci, bin 771 öğretim elemanı, Elazığ'da Fırat Üniversitesinde 39 bin 763 öğrenci, bin 927 öğretim elemanı bulunmaktadır. Gaziantep'te Gaziantep Bilim ve Teknoloji Üniversitesinde 2 bin 859 öğrenci, 150 öğretim elemanı; Gaziantep Üniversitesinde 45 bin 928 öğrenci, bin 786 öğretim elemanı; Hasan Kalyoncu Üniversitesinde 7 bin 977 öğrenci, 269 öğretim elemanı; Sanko Üniversitesinde bin 603 öğrenci ve 152 öğretim elemanı bulunmaktadır. Hatay'da Hatay Mustafa Kemal Üniversitesinde 26 bin 881 öğrenci, bin 209 öğretim elemanı, İskenderun Teknik Üniversitesinde 12 bin 996 öğrenci ve 396 öğretim elemanı bulunmaktadır. Kahramanmaraş'ta toplamda 36 bin 855 öğrenci ve bin 500 öğretim elemanı bulunmaktadır. Kilis'te 12 bin 775 öğrenci, 454 öğretim elemanı; Malatya'da 41 bin 818 öğrenci ve bin 991 öğretim elemanı bulunmaktadır.

Tablo 2. Deprem bölgesinde bulunan on ildeki yükseköğretim kurumlarında cinsiyete göre ve öğretim elemanı sayıları (2022/23)

il	Üniversite	Öğrenci			Öğretim elemanı		
		Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Adana	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	2.574	1.807	4.381	214	190	404
	Çukurova Üniversitesi	26.527	21.229	47.756	1.155	1.054	2.209
Adıyaman	Adıyaman Üniversitesi	8.972	7.869	16.841	625	312	937
Diyarbakır	Dicle Üniversitesi	20.340	16.793	37.133	1.179	592	1.771
Elazığ	Fırat Üniversitesi	22.485	17.278	39.763	1.238	689	1.927
	Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi	1.143	1.716	2.859	86	64	150
Gaziantep	Gaziantep Üniversitesi	24.203	21.725	45.928	1.047	739	1.786
	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	3.322	4.655	7.977	134	135	269
	Sanko Üniversitesi	498	1.105	1.603	75	77	152
Hatay	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	13.824	13.057	26.881	731	478	1.209
	İskenderun Teknik Üniversitesi	9.022	3.974	12.996	268	128	396
Kahramanmaraş	Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi	1.227	773	2.000	69	40	109
	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	18.173	16.682	34.855	893	498	1.391
Kilis	Kilis 7 Aralık Üniversitesi	5.447	7.328	12.775	293	161	454
Malatya	İnönü Üniversitesi	17.520	18.064	35.584	1.008	599	1.607
	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	3.565	2.669	6.234	227	157	384
Osmaniye	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	7.900	6.813	14.713	373	215	588
Şanlıurfa	Harran Üniversitesi	13.915	12.459	26.374	818	358	1.176
Toplam		00.657	175.996	376.653	10.433	6.486	16.919

Kaynak: YÖK (2023f).

Deprem sonrasında paylaşılan verilere bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023) tarafından yayınlanan *Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*'nda MEB'e bağlı 20 bin 340 eğitim binasından 8 bin 162'si incelendiğinde binaların 72'sinin yıkıldığı, 504'nün ağır hasarlı olduğu, 331'inin orta hasarlı olduğu, 2.533'ünün de az hasarlı olduğu belirtilmiştir. Aynı raporda yükseköğretim kurumlarındaki deprem sonrası hasarlara bakıldığında Hatay'da 7 üniversite binasının, Adıyaman'da ve Malatya'da birer üniversite binasının yıkıldığı görülmektedir. Yükseköğretimde ağır hasarlı bina sayısı Malatya'da 43, Hatay'da 26, Kahramanmaraş'ta 13, Elazığ'da 11, Şanlıurfa'da 4, Diyarbakır'da 3, Adana'da 3'tür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Doğal afetler, tabiatıyla hayatın birçok alanını etkilemektedir. Etkilenen önemli alanlardan birisi de eğitimidir. Eğitim insanlar için temel bir haktır ve eğitime erişimin kısıtlandığı ya da durma noktasına geldiği durumlarda tekrar eğitime erişim için gerekli önlemlerin alınıp hazırlıkların yapılması gerekmektedir. Eğitimin sadece anlık koruyucu etkilerinin yanında uzun vadeli etkileri ve sonuçları da vardır. Büyük bir felakete karşı karşıya kalmış toplumun kalkınması için önemli bir etken, nitelikli bireylere sahip olmasıdır. Bu noktada eğitim faaliyetlerinin acil durumda devamı, gençleri olası risklerden koruyup olumlu kanallara yönlendirmesini ve bu sayede gençlerin gelecekteki kalkınmanın temelini oluşturacak bilgi ve donanımına sahip olmasını sağlar (UNESCO, 2003). Bu nedenle eğitim özellikle afet dönemlerinde açılabilmesi için ilk anda açılıp devamlılık sağlanmalıdır. Acil durumlarda eğitim kavramı üzerinden afet sonrası eğitim süreçlerine bakıldığında eğitimin ulaşılabilir ve ücretsiz olması gerekmektedir. Afete yönelik eğitimlerin müfredat içerisinde olması, eğitim personellerinin ise çeşitli afet süreci ile ilgili eğitimler alması pek çok ülke tarafından uygulanan bir yöntem olmaktadır (INEE, 2012). Uluslararası kuruluşlar afet dönemlerinde okulların açılmasının önemli olduğunu ve bunun için ülkelerin önceden önemler olarak çalışmalar yürütmesi gerektiğini ifade etmektedir (UNESCO, 2003; UNDRR, 2020). Eğitimin aksadığı ya da duraklama noktasına geldiği durumlarda eğitimden uzak kalmanın çocuklar için bazı riskleri de bulunmaktadır. Sosyopsikolojik etkiler (Moriarty, 2018; UNICEF, 2023; UNESCO, 2003), yoksulluk ve okul terki riski (Center on Conflict and Development, 2016; UNICEF, 2023), kız çocuklarının eğitimden uzak kalması (UNICEF, 2023), akademik performansı olumsuz etkilemesi (UNESCO, 2003; Moriarty, 2018), eğitim öğretim ortamlarının güvenli ve uygun hale gelmesi ve öğretmenlere destek eksikliği afet sonrası ortaya çıkan çeşitli risklerdir. Bu risklerin azaltılması ve etkilerinin incelenmesi adına ülkeler çeşitli önlemler almıştır. Ülkelerdeki bu tarz çalışmalara bakıldığında temel olarak her düzeydeki ülkede DRR girişimleri aktif katılım sağlayarak kapasiteyi geliştirme amaçlanmıştır. Afet anında tepki verilmesi adına pratik becerilerin geliştirilmesi ve farkındalığın artırılması önemsenmiştir. Hikaye kitapları çizgi filmler, oyunlar ve internet dahil ederek pedagojik araçlar sunulması önerilmektedir. (OECD, 2023) 2011’de deprem ve tsunamiden etkilenen bir şehirde okul temelli afet eğitimi programının etki değerlendirilmesi yapıldığı bir çalışma önemli sonuçlar elde etmiştir (Sakurai ve ark., 2020). Çalışma, çocukları yeniden inşa sürecine dahil etmek amacıyla uygulanan afet eğitim programının etkisi üzerinde durmuştur. Çocuklara uygulanan ve aktif katılımları sağlanan afet eğitimi “Yeniden İnşa Haritalama Programı” adı verilen Reconstruction Mapping Program (RMP) içermektedir. RMP kavram itibarıyla doğal afetler veya savaş gibi acil durum-

lardan zarar gören bölgelerde yeniden inşa etme, iyileştirme ve planlama sürecini içeren afet eğitim programıdır. Sonuç olarak felakete uğrayan topluluğun içerisinde olmasına ve maruz kalmalarına rağmen çocukların topluluklarına karşı duygusal bağlılıklarını korudukları ve yeniden inşa sürecine katkı sağlama motivasyonu kazandıkları gösterildi. Ek olarak grup halinde çalışmanın ve yeniden yapılanma sürecinin kayıtlarının tutulmasının olumlu etkisi olduğu öğrenciler tarafından bildirilmiştir. Araştırmacılar bu programın afet öncesi hazırlık için çok fazla etki görmediklerini belirtmiştir. Ancak felakete dayanıklı bir toplum yaratmak için “değişim aracı” olan çocukları yetiştirmeye katkı sağladığı ve çocukların ait oldukları toplumun geleceğine gurur ve sevgiyle yaklaşmalarını sağlayan bir tutum geliştirmeyi içeren programın umut verici bir yaklaşım olduğu bildirilmiştir. (Sakurai ve ark., 2020).

Dünyada yakın bir zamanda eğitim öğretim faaliyetlerinin her yerde durma noktasına geldiği bir pandemi süreci yaşanmıştır. Bu süreçte eğitim öğretim faaliyetlerin bazı zamanlar durmuş olması bazı zamanlar da online ortamlardan gerçekleşmesi ciddi boyutta riskler yaratmıştır. Öğrencilerin öğrenme kayıpları ve psikososyal açıdan olumsuz yaşadıkları süreçler öğrencilerin eğitim başarılarını, motivasyonları, öğrenme süreçlerini olumsuz etkilemiştir (Çelik, 2020; Çelik ve Şahin, 2020; Şahin 2020; Eğitim-Bir-Sen, 2020; Reimers ve Schleicher, 2020). Yakın zamanda yaşanmış bir deneyim olarak ve aynı zamanda bir afet olarak pandeminin de eğitim öğretim faaliyetlerine hızlı bir biçimde dönülmediğinde oluşturduğu riskler büyük olmuştur. Bu nedenle temel ihtiyaçlar sağlandıktan sonra her çocuğun eğitim alma hakkı esas alınmalıdır.

Sonuç olarak 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli etkilerinin ciddi boyutta yıkıcı olduğu iki adet deprem meydana gelmiştir. Bu depremler sonucunda eğitim faaliyetleri depremden etkilenen on bir ilde durmuş ve devam edilememiştir. Afet dönemlerinde eğitimden uzak kalmak çeşitli riskleri de beraberinde getirmektedir. Uzun süreli okul ortamından uzak kalmanın ve ciddi yıkıcı bir etkisi olan depreme maruz kalan öğrencilere yönelik yapılan çalışmalar ve dünya örnekleri dikkate alınarak çeşitli çalışmalar yapılmasına ihtiyaç vardır. Daha açık bir ifade ile temel eğitim ve ortaöğretimde toplam öğrenci sayısının %20'si, yükseköğretimde ise %17'si deprem bölgesinde eğitim almaktadır ve bu oranlar çok yüksektir. Bu nedenle eğitim boyutuyla deprem bölgesinde olan öğrenciler ve eğitim çalışanları üzerinde çeşitli izlemeler ve değerlendirmeler ivedilikle yapılarak politikalar belirlenmelidir.

ÖNERİLER

Acil durumlarda temel ihtiyaçların karşılanması için eğitim öğretim faaliyetlerine geri dönmelidir.

Türkiye bir afet ülkesidir ve afet riskinin her zaman bulunduğu bir ülkedir. Çalışmalar deprem, kasırga, sel ve savaş gibi durumlarda eğitim öğretim faaliyetleri sekteye uğramadan şartların oluşturulduğu en hızlı zamanda devam etmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca okulların açılmasının hem sosyalleşme boyutuyla hem de akademik başarı açısından öğrenciler için önemli olduğunu göstermektedir (UNESCO, 2003; UNDRR, 2020, Moriarty, 2018).

Doğal afetlerin yıkıcı etkilerinin bulunması nedeniyle öğrenci, öğretmen ve veli boyutuyla psikososyal destek mekanizmaları kurulmalıdır.

Eğitim faaliyetlerinin açılmasının ardından deprem nedeniyle çeşitli olumsuz süreçlerden geçen öğrenci, öğretmen ve veliler için psikososyal destek mekanizmaları kurularak hem eğitim öğretim faaliyetlerinin etkisini artırmak hem de ruhsal ve fiziksel sağlık için önlemler alınmalıdır. Depremden etkilenen ve afet bölgesi ilan edilen on bir ilde eğitim sendikaları, Milli Eğitim Bakanlığı paydaşları, yerel yönetimler ve ilgili sivil toplum kuruluşları aracılığıyla işbirliği oluşturularak depremin yıkıcı etkilerinin azaltılması hedeflenmelidir.

Müfredat afet eğitimi ve afete yönelik farkındalık oluşturulması için uygun hale getirilmelidir.

Afet sürecine hazırlık ve afet bilincinin ve farkındalığının oluşturulması için müfredat afet eğitimi ile ilgili güncellenmelidir. Milli Eğitim Bakanlığı deprem sonrası öğrencilerin yaşadıkları travma, kaygı korku gibi süreçlerini yönetmek ve iyileştirmek, eğitim alanında uzman, sendika, sevil toplum kuruluşları, akademisyen ve araştırmacılarla bir araya gelerek çeşitli çalıştaylar yapmalı ve öğrencilerin hem psikososyal süreçlerine destek olmalı hem de afet bilincini oluşturacak müfredat çalışmaları yapmalıdır.

Deprem sonrası eğitim öğretim faaliyetlerinden uzak kalan öğrencilerin öğrenme kayıpları telafi edilmelidir.

Afet sonrası eğitim faaliyetlerinden uzak kalmak ya da kalitesiz şartlarda eğitim süreçlerine devam etmek öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz etkilemektedir (Moriarty, 2018). Öğrencilerin eğitimden uzak kalması sonrasında oluşabilecek öğ-

renme kayıpları için öğrencilere destek eğitim programları tasarlanmalıdır. Bu noktada okullar açıldığında öğrencilere yönelik hazırlanmış olan bilgi ve beceri ölçeği oluşturulmalıdır. Bakanlık tarafından hazırlanan bu ölçeklerde öğrencilerin bilgi düzeyleri ölçülmelidir. Yapılan ölçme ve değerlendirme sonucunda öğrencilerin akademik eksiklik ve ihtiyaçları tespit edilerek eksiklikleri telafi edecek mekanizmalar oluşturulmalı ve öğretmenlere sunulmalıdır. Buna ilaveten depremin etkilerinin ciddi boyutta olması ve öğrencilerin bir süre eğitimden uzak kalmaları nedeniyle deprem bölgesinde olan öğrenciler için Liselere Geçiş Sınavı ve Yükseköğretim Kurumları Sınavı sürecinde yapılan öncelikler ve ayrıca bir kontenjan tanımlanması politikaları devam ettirilmelidir.

Yükseköğretim kurumları arasında işbirliği artırılmalıdır.

Dünyada çeşitli ülkeler içerisinde üniversiteler arasında acil durumlarda eğitim faaliyetleri üzerinden işbirlikleri kurulduğu görülmektedir. Bu noktada Türkiye'nin önemli bir yükseköğretim kapasitesi bulunmaktadır. Türkiye içerisinde araştırma üniversiteleri arasında depreme dayanıklı bina tasarımı, afetle mücadele için farkındalık eğitimleri, psikososyal mekanizmaların kurulması gibi konularda yükseköğretim kurumları işbirliği yapmalıdır. Olası bir afet durumunda hazır bulunulması ve süreç yönetiminin yapılması için üniversitelerde destek merkezleri kurulmalı ve üniversitelerin kendi aralarında işbirliği yapması gerekmektedir.

Eğitimin kalitesinin artması ve afete hazırlıklı nesiller yetiştirilmesi için öğretmenlere gerekli destekler sağlanmalıdır.

Afet sürecine hazırlık, maruz kalma ve sonrasındaki süreçler için Bakanlık paydaşlarıyla bir araya gelerek çeşitli afetlerle mücadele rehberleri hazırlamalıdır. Bu rehberlerin yaygınlaştırılması yapılarak bütün öğretmenlere ulaştırılmalıdır. Dahası özellikle afet bölgelerinde öğretmenlere hazırlanmış olan hizmet içi eğitimlerde afetlere hazırlık, afet bilinci, afet sonrası psikososyal süreçlerle başa çıkma gibi çeşitli temalarda eğitimleri artırmalıdır.

Bakanlık acil durumlarda eğitimin sürdürülebilmesi için paydaşlarla bir mekanizma oluşturmalıdır.

Eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, sendikalar, akademisyenler, öğretmenler ve eğitim personelleri ile kurumsal bir Eğitim Komisyonu, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kurulmalıdır. Böylece olası bir afet durumunda koordinasyon, yürütme süreci ve eğitim faaliyetleri açısından hazır bulunuşluk duru-

mu sayesinde eğitim öğretim faaliyetlerine hızlıca dönülmelidir. Ayrıca YÖK ve MEB arasında koordinasyon sağlayacak bir birim oluşturulmalıdır.

Bakanlık afet bölgesinde öğrenci takibi yapacak bir mekanizma oluşturmalı ve öğrencilerin okula devamlılığını takip etmelidir.

Afet sonrasında yoksulluk ve okul terki riski, kız çocuklarının eğitimden uzak kalması gibi riskler oluşmaktadır. Bu nedenle Bakanlık öğrencilerin eğitimden uzak kalması ve okul terki riskini azaltmak adına öğrencilerin devamlılığını takip etmeli ve gerektiği durumlarda veliler ile iletişim kurarak öğrencilerin süreçlerini takip edecek mekanizmalar oluşturmalıdır.

MEB ve YÖK personelinin konut sorunu başta olmak üzere karşı karşıya buldukları sosyoekonomik problemlerin giderilmesinde yardımcı olunması anlamında deprem tazminatının ödenmesi, kapsamı, miktarı ve süresi artırılarak devam edilmelidir.

Temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki eğitim öğretim ortamlarının onarımı, uygun hale getirilmesi, fiziki altyapılarının güçlendirilmesi, donanım ihtiyacının karşılanması veya bunların yeniden inşasına yönelik çalışmalar tamamlanmalıdır. Buna ilaveten MEB ve YÖK personelinin konut sorunu başta olmak üzere karşı karşıya buldukları sosyoekonomik problemlerin giderilmesinde yardımcı olunması anlamında deprem tazminatının ödenmesi, kapsamı, miktarı ve süresi artırılarak devam edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AADMER. (2023). *About AADMER*. The ASEAN Committee on Disaster Management. <https://aseandrr.org/about/aadmer> adresinden alındı
- APC. (2023). *History*. Asia Pacific Coalition. <https://uclaapc.wixsite.com/home/about-1> adresinden alındı
- APCSS. (2023). In *PreventionWeb*. Asia Pacific Coalition for School Safety. <https://www.preventionweb.net/organization/asia-pacific-coalition-school-safety#> adresinden alındı
- APRU. (2023). *About APRU*. Association of Pacific Rim Universities. <https://vse.apru.org/about-apru/> adresinden alındı
- ASEAN. (2023). *About ASEAN*. The Association of Southeast Asian Nations. <https://asean.org/about-asean/> adresinden alındı
- ASEAN. (2014). *ASEAN and Civil Society Launch Safe Schools Initiative*. The Association of Southeast Asian Nations. <https://asean.org/speechandstatement/asean-and-civil-society-launch-safe-schools-initiative/> adresinden alındı
- AUN. (2023). *Why we are here | Discover AUN*. ASEAN University Network. <https://www.aunsec.org/discover-aun/why-we-are-here> adresinden alındı
- Çelik, Z. (2020, Ağustos). *Covid-19 salgınının gölgesinde eğitim: Riskler ve öneriler*. (Odak Analiz No. 5). Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Çelik Z. ve Şahin, S.A. (2020). *Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde eğitimsel eşitsizliklerin yeniden üretimi*. Fatih Kaleci ve Emrah Başaran (Ed.), *Pandemi sürecinde sosyoekonomik değişim ve dönüşümler: Fırsatlar, tehditler ve öneriler* (587-623ss). Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınevi.
- Eğitim-Bir-Sen. (2020). *Pandemi sürecinde okul-ları güvenle açmak: Öğretmen ve veli araştırması*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Global Campaign for Education. (2016). *The fierce urgency of now: Delivering children's right to education during crises*. Global Campaign for Education. https://www.savethechildren.org.uk/sites/default/files/images/The_Fierce_Urgency_of_Now.pdf adresinden alındı
- Greubel, L., Ackerman, ve Winthrop, R. (2012). *Prioritizing Education in the Face of Natural Disasters*. BROOKINGS. <https://www.brookings.edu/articles/prioritizing-education-in-the-face-of-natural-disasters/> adresinden alındı
- INEE. (2012). Eğitimde asgari standartlar: Hazırlık, müdahale, toparlanma. INEE.
- Ireland, S. (2016). *Education disrupted: Disaster impacts on education in the Asia Pacific region in 2015*. Save the Children. <https://resourcecentre.savethechildren.net/7815946/> adresinden alındı
- Jaycox, L. H., Tanielian, T., Sharma, P., Morse, L., Clum, G. A., ve Stein, B. D. (2007). Schools' mental health responses after Hurricanes Katrina and Rita. *Psychiatric Services*, 58(10), 1339–1343. <https://doi.org/10.1176/ps.2007.58.10.1339>

- Khan, A., ve Ali, A. (2013). Implication of Floods—2010 on education sector in Pakistan. In *Disaster risk reduction* (pp. 117–133). https://doi.org/10.1007/978-4-431-54255-1_7
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023a, Şubat 6). “Bakan özer, depremden etkilenen 10 ildeki okullara ilişkin bilgi verdi”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/bakan-ozet-depremden-etkilenen-10-ildeki-okullara-iliskin-bilgi-verdi/haber/28943/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023b, Şubat 6). “Deprem bölgesinde yürütülen çalışmaların koordinasyonu için kriz masası kuruldu”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/deprem-bolgesinde-yurutulen-calismalarin-koordinasyonu-icin-kriz-masasi-kuruldu/haber/28949/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023c, Mart 3). “Tüm Türkiye’de eğitim öğretime 13 Şubat’a kadar ara verildi”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/deprem-bolgesinde-egitim-1476-noktada-devam-ediyor/haber/29246/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023d, Mart 3). “Deprem bölgesinde eğitim, 1.476 noktada devam ediyor. Millî Eğitim Bakanlığı”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/deprem-bolgesinde-egitim-1476-noktada-devam-ediyor/haber/29246/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023e, Mart 21). “Depremden en çok etkilenen 4 ilde eğitim öğretime kademeli olarak başlanacak”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/depremden-en-cok-etkilenen-4-ilde-egitim-ogretime-kademeli-olarak-baslanacak/haber/29406/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023f, Nisan 24). “Depremzede öğrencilerin sınıf geçme notunda, iki dönemde aldıkları en yüksek puanı esas alınacak”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/depremden-ogrencilerin-sinif-gecme-notunda-iki-donemde-aldiklari-en-yukse-puani-esas-alinacak/haber/29699/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023g, Mayıs 12). “Meb’in yeni yayınları, deprem bölgesinden başlayarak öğrencilerle buluştu. Millî Eğitim Bakanlığı”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/mebin-yeni-yayinlari-deprem-bolgesinden-baslayarak-ogrencilerle-bulustu/haber/29903/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023h, Haziran 25). “Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan lgs tercihi yapacak depremden öğrencilere ek kontenjan müjdesi”. *Millî Eğitim Bakanlığı*. <https://www.meb.gov.tr/cumhurbaskani-erdogandan-lgs-tercihi-yapacak-depremden-ogrencilere-ek-kontenjan-mujdesi/haber/30271/tr> adresinden alındı
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2023i). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2022/2023*. MEB.
- Moriarty, K. (2018). Safe Schools: the Hidden Crisis. A framework for Action to deliver Safe, Non-Violent, Inclusive and Effective Learning Environments. Theirworld. <https://theirworld.org/resources/safe-schools-the-hidden-crisis/> adresinden alındı
- NTV Haber. (2023, Eylül 1). “Üniversiteler ne zaman açılacak?” *NTV Haber*. <https://www.ntv.com.tr/egitim/universiteler-ne-zaman-acilacak,ZQKW0oCpjk2nQPtiVqKhfA#> adresinden alındı
- NCSSLE. (2023). *In your opinion, what is the BEST way to support students affected by the 2017 natural disasters?* National Center on Safe Supportive Learning Environments. <https://safesupportivelearning.ed.gov/voices-field/your-opinion-what-best-way-support-students-affected-2017-natural-disasters> adresinden alındı

- OECD. (2023). *Disaster risk reduction education in Japan*. OECD Toolkit for Risk Governance. https://www.oecd.org/governance/toolkit-on-risk-governance/goodpractices/page/disasterriskreductioneducationinjapan.htm#tab_description adresinden alındı
- ODI. (2015). *Education in emergencies and protracted crises: Toward a strengthened Response*. Overseas Development Institute. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9714.pdf> adresinden alındı
- PDC. (2023). *About PDC*. Pacific Disaster Center. <https://www.pdc.org/about/> adresinden alındı
- Reimers, F. M. ve Schleicher, A. (2020). *A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020*. OECD.
- Resilience Library. (2023). *ASEAN Safe Schools Initiative (ASSI)*. <https://www.rcrc-resilience-southeastasia.org/disaster-risk-reduction/school-safety/asean-safe-schools-initiative-assi/> adresinden alındı
- SAARC. (2023). *About SAARC Disaster Management Center*. SAARC Disaster Management Center. <https://saarc-sdmc.org/> adresinden alındı
- SAARC. (2012). *TOOLS FOR THE ASSESSMENT OF SCHOOL AND HOSPITAL SAFETY FOR MULTI-HAZARDS IN SOUTH ASIA*. United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat) ve United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR). https://unhabitat.org/sites/default/files/2021/09/school_safety_toolkit_book_1_new_design.pdf adresinden alındı
- Sakurai, A., Sato, T., ve Murayama, Y. (2020). Impact evaluation of a school-based disaster education program in a city affected by the 2011 great East Japan earthquake and tsunami disaster. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 47, 101632. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101632>
- SEAMEO. (2023). *WHAT IS SEAMEO? The Southeast Asian Ministers of Education Organization*. <https://www.seamolec.org/seameo> adresinden alındı
- Shah, R. (2015). Protecting children in a situation of ongoing conflict: Is resilience sufficient as the end product. *International Journal of Disaster Risk Reduction* 14(2):179–185.
- Şahin, S.A. (2020). *Koronavirüs salgınında uzaktan eğitim faaliyetleri ve etkileri*. Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi 16 (50):69-75.
- The Center on Conflict and Development at Texas A&M University. (2016). *THE IMPACT OF NATURAL DIASTER ON CHILDHOOD EDUCATION EVIDENCE FROM NEPAL*.
- Theirworld. (2017). *South Asia floods: 18,000 schools damaged and fears that thousands of children may never go back*. <https://theirworld.org/news/south-asia-floods-could-put-thousands-children-out-of-school-for-ever/> adresinden alındı
- Theirworld. (2023). *Education in emergencies*. <https://theirworld.org/resources/education-in-emergencies/#:~:text=Education%20in%20emergencies%20means%20providing,affected%20by%20ongoing%20emergency%20situations> adresinden alındı
- TRT Haber. (2023). “Elazığ, 11’inci il olarak afet bölgesi olarak değerlendirilecek”. *TRT Haber*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/elazig-11inci-il-olarak-afet-bolgesi-olarak-degerlendirilecek-746577.html3> adresinden alındı

- TCSBB (2023). *Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu*. Türkiye Cumhuriyeti Strateji Bütçe Başkanlığı.
- UNESCO. (2003). *Education in situations of emergency, crisis and reconstruction: UNESCO strategy; working paper*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000132305>
- UNICEF. (2011). *Disaster risk reduction and education*. UNICEF.
- UNICEF. (2023). *Education in emergencies*. UNICEF. <https://www.unicef.org/education/emergencies> adresinden alındı
- UNDRR. (2020). *The human cost of disasters: an overview of the last 20 years (2000-2019)*. United Nations Office for Disaster Risk Reduction.
- Uysal-Ünsal, Emel ve Koyuncu, F. (2023). *Afet sonrası okul ve eğitim*. Sağlık ve Eğitim Vakfı.
- YÖK. (2023a, Şubat 6). “Kahramanmaraş depremine ilişkin basın açıklaması. *Yükseköğretim Kurulu*. <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinAciklamasi/2023/kahramanmaraş-depremine-iliskin-basin-aciklamasi.pdf> adresinden alındı
- YÖK. (2023b, Şubat 6). “Üniversite imkanlarından faydalanmasına ilişkin basın açıklaması”. *Yükseköğretim Kurulu*. <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinAciklamasi/2023/universite-imkanlarindan-faydalanmasina-iliskin-aciklama.pdf> adresinden alındı
- YÖK. (2023c, Mart 3). “Basın Duyurusu; Üniversitelerde uzaktan eğitime geçiş”. *Yükseköğretim Kurulu*. <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinDuyurusu/2023/basin-duyurusu-universitelerde-uzaktan-egitime-gecis.pdf> adresinden alındı
- YÖK. (2023d, Mart 3). “Depremden etkilenen öğrencilerden katkı payı ve öğrenim ücreti alınmayacak”. *Yükseköğretim Kurulu*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/depremden-etkilenen-ogrencilerden-katki-payi-ve-ogrenim-ucreti-alinmayacaktır.aspx> adresinden alındı
- YÖK. (2023e, Mayıs 10). “Depremzede Öğrencilere illerindeki devlet üniversitelerinde yüzde 25 ek kontenjan”. *Yükseköğretim Kurulu*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/depremdede-ogrencilere-illerindeki-devlet-universitelerinde-yuzde-25-ek-kontenjan.aspx> adresinden alındı.
- YÖK. (2023f). Yükseköğretim bilgi yönetimi sistemi. YÖK.

EĞİTİM-BİR-SEN (EĞİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI) GENEL MERKEZİ

egitimbirsen

egitimbirsen

egitimbirsen

ebsgenelmerkez

www.ebs.org.tr